

ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ФУНКЦІЯ МАРИНІСТИЧНИХ ПЕЙЗАЖІВ У РОМАНІ В. ГОЛДІНГА «ВОЛОДАР МУХ»

У статті досліджується екзистенційна функція мариністичних пейзажів у романі англійського письменника В. Голдінга «Володар мух». Акцентується увага на зображально-виражальній системі індивідуального стилю романіста. Зауважується на естетичній ролі морського пейзажу як носія екзистенційної ідеї.

Ключові слова: екзистенціалізм, екзистенція, мариністичний пейзаж, локус, поетика.

Після другої світової війни у Великобританії з'явилися твори, в яких гостро відчувалися мотиви відчаю та нігілізму. Вони показували людину або як жертву, роковану на самотність, або як звіра, приреченого в силу своєї нібито одвічної біологічної природи. Творчість видатного англійського письменника-модерніста Вільяма Голдінга видається суголосною цій проблематиці, так як митець у своїх інтелектуальних романах осмислює світ, визначає місце людини в суспільних процесах через призму маргінального «Я». Філософською основою його творчості є екзистенціалізм, хоч він і не проявляється настільки відкрито, як у А. Камю та Ж.-П. Сартра.

Однією з новаторських рис художнього стилю В. Голдінга є відтворення екзистенційної мотивації через пейзажні картини. Актуальним у цьому плані видається дослідження оригінальних мариністичних пейзажів як втілення екзистенційної сентенції в контексті філософсько-алегоричного роману «Володар мух».

Предметом нашої розвідки є мариністичні локуси, що мають певну художню функцію, найчастіше означену екзистенційною проблематикою. Мариністична тема в літературі і стильові домінанти в мариністичних текстах знайшли доволі широке осмислення в літературознавстві. Варто в цьому контексті згадати студії Багинської І., Буткової Г., Гуменного М., Клочека Г.,

Кодака М., Мовчан Р., Ткачука М. та ін. У зазначених працях важливою є проблема родо-жанрових особливостей у зв'язку з потрактуванням мариністичних мотивів у різномірних творах, а також тенденцій виписування образної системи «морських» текстів.

Сучасне літературознавство найчастіше трактує морський пейзаж як художній локус, що виконує функцію літературного простору в тексті. Теоретик літератури В. Халізев наголошував на тому, що «художній простір у літературному творі – це континуум, в якому розташовані персонажі та відбувається дія» [4, 269]. До того ж стверджуємо, що пейзажні локуси та образи акумулюють екзистенційну символіку, що увиразнює смислові концепції художнього твору.

Уже на початку роману «Володар мух» автор захоплюється майстерним описом морської природи безлюдного острова: «Берег наїжачився кронами пальм, наче пір'ям. Вони стояли чи нахилилися, вигиналися проти ясного неба, а їхні зелені пера здіймалися на сто футів над землею. Земля під ними, поросла колючою травою, була розпанахана корінням повалених дерев, укрита гнилими кокосовими горіхами та молодими паростками. Ззаду стояла темна стіна лісу і відкривався простір виламу» [1, 5]. По-новаторськи письменник асоціює пейзаж з птахом, який дивним чином опиняється в невластивому для нього місці і своїм перебуванням порушує звичний порядок речей в статичній картині природного балансу, де відчувається небезпека стихії й руйнування, втілена через грізні художні деталі – повалені дерева і розпанахана корінням земля. Напруження пейзажного дисбалансу не спадає і при появі юного головного героя, який своєю появою урізнобарвлює пейзажну картину яскравими фарбами, що дарують нове життя тихій морській лагуні: «Ральф сперся рукою на сірий стовбур і мружив очі від мерехтіння води. Там, десь за милю від берега, біла піна кипіла навколо коралового рифу, далі слалася темна синява відкритого моря. Оточена нерівною дугою коралового рифу, лагуна лежала тихо, наче гірське озеро, мінячись усіма відтінками голубого, сіро-зеленого, бузкового» [1, 6].

Події у романі В. Голдінга відбуваються на тлі екзотичної природи, відокремленої від цивілізації, що сприяє швидкій адаптації дітей до життя без дорослих. Обмежений простір стає свідком перетворення героїв. Острів має форму знака безкінечності, що надає йому привілей бути невідкладним часовим мемам. Він стає ареною боротьби за владу, яка супроводжується насиллям та нівелюванням моральних норм у вчинках дітей: «Смужка піску між пальмовою терасою та морем бігла тонкою лукою невідь-куди й тільки десь у безмежжі ліворуч від Ральфа пальми, вода та берег зливалися в одну цятку; і майже видима для ока плавала навколо спека» [1, 6]. Могутня спека, персоніфікована Голдінгом, панувала на острові, спотворюючи дитячі душі, розпалюючи їх до зла.

Екзотична і незвичайна природа, відокремленість від світу цивілізації, дорослих сприяють вивільненню звіра і побудові жорстокого суспільства. Діти, опинившись на острові, зраділи, що можуть поводитися як дорослі, бути володарями свого маленького світу. Природа острова стимулює їх до рішучості, зухвальства, розподілу лідерських прав, адже вони почуваються «господарями життя». Автор в саркастичній манері використовує міфопоетичну категорію «володар мух», заклавши в неї ілюзорний образ трансцендентної міфічної сили – втілення амбітної жорстокої злості, не виправданої нічим, нищівної й згубної, яка перетворила хлопчаків на звірів. Мухи виступають у даному контексті тією несуттєвою, хиткою матерією, якою можуть тільки й володіти такі, як Джек, Саймон та їхні прибічники.

Хлопчики-хористи стають об'єктом художнього спостереження В. Голдінга, за словами Е. Подлипської, «штучно вирвавши дітей зі звичного середовища, з-під нагляду дорослих, Голдінг створює ту умовність обставин, яка дає можливість уважно простежити сили, які розподілили цю групу, виявити в ній протилежні, ворожі тенденції» [6, 188]. Дослідниця справедливо зауважила, що перебування дітей на острові, оточеному водою, відокремлює їх від суспільства, цивілізації, які відіграють важливу роль, формуючи особистість і стримуючи звірине всередині: «Роль і значимість цивілізації полягає в тому,

щоб стримати звіра під контролем і не випускати темні сили назовні. Автор говорить, що цивілізація пом'якшує людину, розвиває її розум, але лише у тому випадку, коли вона органічно входить у неї, коли її скарби і завойовництва освоюються людиною, стають її частиною, чого не трапилося з головними героями роману» [3, 188]. Цілком виправдано, що саме на острові, під владою грізної екзотичної природи, яка створює екстремальні умови для несформованої особистості, виховані хлопчики перетворюються на дикунів.

Кульмінаційний розкол у таборі дітей письменник підтверджує асоціативним пейзажем «розбрату» в природі: «Якась божественна сила – мабуть, тайфун або шторм, як той, що кинув їх на цей острів, – розділила пісок посередині лагуни, і в березі утворився довгий, глибокий ставок, який закінчувався високим уступом рожевого граніту у відлеглому кінці. Ральф, уже колись обдурений позірною глибиною такого самого берегового ставка, приготувався до нового розчарування. Але на цьому острові все було справжнє, і дивовижний ставок, до якого море досягало тільки в час найбільшого припливу, був такий глибокий, що вода з одного боку здавалася темно-зеленою» [1, 67]. У цій морській стихії контрастно розмежовуються життєві позиції головних героїв Джека і Ральфа. Шлях Ральфа – це шлях людини через трагічний моральний досвід – від незнання світу до пізнання страшних істин про себе та світ: «Ральф уважно оглянув усі тридцять ярдів поверхні ставка, а тоді пірнув. Вода виявилася теплішою за тіло, він наче плавав у величезній ванні» [1, 78]. Хлопчина зображений у гармонії з тією громадянською позицією, яку він обирає як лідер. Він свідомий своєї участі шукати порятунку, повертаючи увагу кораблів розпаленим вогнищем.

Атавістично глухе, тваринне уособлює Джек та його зграя мисливців, утверджуючи право сильного, жорстокість, стихію інстинктів. Він вирізняється «владністю у голосі», у його «ясно-голубих» очах від розчарування готова спалахнути злість. Шлях, яким іде Джек, – знищення. Він – антипод Ральфа: «Двоє хлопчаків стояли обличчям один до одного. Блискучий світ полювання, спритності та злого буйства. І світ наполегливої туги та розуму» [1, 128]. Ці

лінії розвиваються у романі як система динамічних подій: спільні зібрання, кожне з яких – зіткнення Ральфа та Джека; сцени полювання на свиней, побуту і розваг хлопців (від купання до мисливських танців), вистежування «звіра»; спорудження Джеком та його друзями фортеці; смерть Саймона та вбивство Рохи; полювання на Ральфа та пожежа на острові. Дитяча війна призвела до руйнування природи і їхніх душ. Паралельне зображення сприяє акцентуванню художньої системи на ідейнотвірній ефективності зображуваного через морський пейзаж: «З-поміж ліан, які гірляндами обвили мертві й присмертні дерева, то тут, то там здіймався дим. У них на очах вогонь спалахнув у корінні цілого жмута ліан, і дим погустішав... Лавина чорного та жовтого диму невпинно котилася до моря. При вигляді полум'я та нестримного бігу вогню хлопці радісно, пронизливо заверещали. Вогонь хижим звіром, наче ягуар на животі, повз до молодих пір'ястих, схожих на берези, дерев, розсипаних навколо голих рожевих брил... Під тим місцем, де тішилися хлопці, ліс на чверть квадратної милі скаженів од диму та полум'я. Окремі голоси пожежі зливалися в барабанний гуркіт, від якого, здавалося, стугоніла гора» [1, 174]. Погоджуємося з думкою О. Шаповал, що «мотив вогню у романі В. Голдінга має амбівалентне значення. З одного боку – це символ спасіння, з іншого – символ стихії, божевілля і жорстокості, що випалюють душу людини» [5, 142].

Внутрішня дія виписана у «Володарі мух» з тією самою достовірністю, що й зовнішні події. Змальовуючи своїх персонажів, особливо Ральфа, Джека, Роху, Саймона, автор передає їх душевні стани, зосереджуючи увагу на дитячих характерах, їх індивідуальних виявах, особистісних рисах як загальнолюдських. Це породжено прагненням Голдінга у кожній книзі перевіряти людину, зокрема дитину, на істинність, життєздатність, гуманізм.

Подібно до протиставлення Джека та Ральфа як двох абсолютно несумісних світів, Голдінг подає два символи – «мушлі» та «Володаря мух», зазначаючи різний характер цієї образності. Вже у першому описі мушлі помітно захоплений погляд Ральфа та Рохи, які її знайшли. Морський образ набуває символічного змісту, коли мушля стає «рогом», що скликає хлопців і

спочатку об'єднує їх. Він утілює принципи цивілізації (єдності, людської спільноти, ідеї права та рівноправ'я, справедливості та свободи), з якими хлопці поки ще пов'язані.

Одне із символічних значень цього образу – хисткість розумного начала в людині і людській цивілізації. Про «білизну мушлі» згадується у сцені шаленої суперечки хлопців про «звіра» на острові. Автор, розгортаючи події, що доводять всесилля «звіра», і підкреслюючи то «прозорість», то крихкість і тендітність мушлі, підпорядковує образну динаміку своїй думці, логічно завершуючи її у сцені загибелі Рохи: «Мушля розлетілась на тисячу білих уламків і перестала існувати» [1, 194].

Образ-символ «Володаря мух», перед тим як отримати візуальне втілення, виникає певною мірою на рівні передчуттів, проступаючи у невідступному страхові перед «звіром», що чатує на них. Породжений страхом, уявний «звір» за своєю природою двоїстий. Він – емоційний стан та одночасно дія інстинкту самозбереження. В обох проявах страх штовхає до жорстокості, насилля, крові. «Звір» пробуджується в Джекові, Роджері, Морисі, стає суттю, а потім уже символічно втілюється у «Володарі мух».

У кінці роману бездушний світ здичавілих дітей відштовхує від себе морську природу, вона відцуралася зла, стала байдужою до бід дикунів: «Чари туманного мрева не витримували холодних вод океану, й обрій синьою смугою міцно вривався в небо. Ральф плентався вниз до скель. Там, майже на одному рівні з морем, можна було стежити, як з глибини без упину виринають і накочуються морські хвилі. Завширшки з милою, вони не ламались і не пускали баранців на мілководді. Мандрували собі поза острів, немовби зовсім не зважали на нього, ніби поспішали в інших справах, та насправді нікуди вони не прямували – то поважно здіймався й опадав цілий океан» [1, 206]. Екзистенційна проблема героя-маргінала у романі вирішується через симбіоз життя людини і життя моря. Море як гармонійна природна сутність контрастує з хаотичним світом людського «Я», яке перебуває у стані життєвого розчарування. Градаційне змалювання хвиль, які з більшою силою шугають

повз берег – пристанище людей, зумовлює філософське осмислення бездуховності соціуму, в якому доводиться формуватися людській особистості: «Ральф поглядом стежив за тим, як хвиля за хвилею вода піднімалася й опадала, доки не очманів від морської далечі. Поступово безмежжя цих вод заповнило його уяву. Тут відбувався поділ, лежала перепона. По той бік острова, огорнутого полудневим міражем, за надійним щитом тихої лагуни можна мріяти про порятунок; тут, перед лицем тупої безглуздості океану за милі й милі від світу, ти знищений, безсилий, приречений...» [1, 223]. Світ самотньої особистості в поєдинку зі злом приречений на поразку – лейтмотив фінальної картини твору. І все-таки добро торжествує над нездоровими проявами людської природи. Однак загинули Саймон та Роха, багато довелося пережити іншим героям. У дещо песимістичному фіналі перед читачами постає Ральф – дитина, яка вела боротьбу з темними силами у людській природі, дитина, яка стала дорослою: «Ральф стояв і дивився на острів як німий. На мить примарилося – знову берег, спазми горя, відчайдушні, нестримні, здавалося, зараз здушуть його... Заразившись від нього, інші діти теж почали плакати. І стоячи серед них, брудний, кудлатий, з невтертим носом, Ральф ридав над загубленою невинністю, над тим, наскільки темна людська душа, над тим, як перевертався тоді у польоті вірний, мудрий друг на прізвисько Роха» [1, 214].

Деякі дослідники вважають, що В. Голдінг починав писати свій твір «Володар мух» як пародію на роман Р. Баллантайна «Кораловий острів». Та все ж художня самобутність роману дозволяє віднести його до неповторного модерністичного твору з яскраво вираженою новаторською поетикою.

Обидва митці у своїх романах зобразили групу дітей, які потрапили на безлюдний острів і повинні були вижити серед екзотичної природи незвичного для них світу. Автори не випадково обирають доцільний морський локус – необжитий, дикий острів. У Голдінга острів, як замкнутий простір, є ідеальним для проведення екзистенційного дослідження, адже він виокремлює героїв від цивілізації і дає простір для вияву істинного, того, що ховалося за нормальних життєвих обставин глибоко у нетрях людського несвідомого ще не загартованої

психіки. Р. Баллантайн, у свою чергу, показує праведну, благочестиву поведінку вихованих підлітків, які перемагають природну стихію своєю доволі ідеалізованою суттю. Голдінг у своїй художній інтерпретації, на нашу думку, радикально реалістичніший.

Отже, В. Голдінг, зображаючи духовну деградацію дітей на лоні дивовижної морської природи, має на меті показати вічний зв'язок людини з природою, незважаючи на ті звірині інстинкти, що пробуджує в особистості соціум, та вони є ворожими гармонійній суті природи. Засобами пейзажної поетики письменник виконує важливе естетичне завдання: екзистенційну ідею втілити через образи і картини морської природи, яка часто персоніфікується, а також перебирає на себе роль фактора, що формує часо-просторовий континуум модерністичного твору.

Прикметно, що мариністичні пейзажі у романі «Володар мух» виконують функцію психологічної цілісності у художньому процесі творення складних дитячих характерів, загострюючи увагу на кульмінаційних «вигинах» діалектики дитячої душі. По-новаторськи майстерним є арсенал зображально-виражальних засобів у царині пейзажної поетики, яким оперує англійський письменник у художньо довершеному романі «Володар мух».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голдінг В. Володар мух / В. Голдінг. – К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2004. – 254 с.
2. Павличко С. Лабіринти мислення. Інтелектуальний роман сучасної Великобританії / С. Павличко. – К. : Наукова думка, 1993. – 104 с.
3. Подлипская Е. Проблема цивилизации в философских романах Уильяма Голдинга / Е. Подлипская // Звезда Востока. – 1973. – № 10. – С. 185 – 190.
4. Хализев В. Теория литературы / В. Хализев. – М. : Высшая школа, 1999. – 398 с.
5. Шаповал О. Мотив вогню в романі В. Голдінга «Володар мух» / О. Шаповал // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського

національного університету імені Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – Вип. 2. – С. 80 – 81.

Tatyana BANDURA

Odessa

**EXISTENTIAL FUNCTION OF SEA LANDSCAPES IN THE
NOVEL BY V. GOLDING «LORD OF THE FLIES»**

The article investigates the existential function of marinist landscapes in the novel by English writer W. Golding. The emphasis is on the imaginative-expressive system of the individual style of the novelist. Attention is paid to aesthetic role of the marine landscape as a carrier of existential ideas.

Key words: existentialism, existential, marinistic landscape, locus, poetics.

Татьяна БАНДУРА

г. Одесса

**ЭКЗИСТЕНЦИОНАЛЬНАЯ ФУНКЦИЯ МАРИНИСТИЧЕСКИХ
ПЕЙЗАЖЕЙ В РОМАНЕ У. ГОЛДИНГА «ПОВЕЛИТЕЛЬ МУХ»**

В статье исследуется экзистенциальная функция маринистических пейзажей в романе английского писателя У. Голдинга. «Повелитель мух». Акцентируется внимание на изобразительно-выразительной системе индивидуального стиля романиста. Отмечается эстетическая роль морского пейзажа как носителя экзистенциальной идеи.

Ключевые слова: экзистенциализм, экзистенция, маринистический пейзаж, локус, поэтика.

RESUME

The article examines the existential function of marinist landscapes in the novel by the English writer V. Golding's «The Lord of the Flies». The emphasis is on

the imaginative-expressive system of the individual style of the novelist. Observes the psychological role of the marine landscape as a character-building tool. It has been established that one of the innovative features of V. Golding's artistic style is the reproduction of existential motivation through landscape sketches. Artificially pulling children out of the familiar environment, from adult supervision, Golding creates the conditionality of circumstances, which makes it possible to carefully trace the forces that have distributed this group, to find opposite, hostile tendencies in it.

It is noted that the presence of children on an island surrounded by water, separates them from society, civilization, which play an important role, forming a person and restraining the beast inside. Therefore, it is no accident that on the island, under the power of a terrible exotic nature, which creates extreme conditions for the unformed personality, the brought up boys turn into savages. It is proved that the writer fulfills an important aesthetic task by means of landscape poetics: the existential idea is embodied through the images and pictures of the marine nature, which is often personified, takes over the role of the factor that forms the time-spatial continuum of a modernist work.

V. Golding depicting degrading children in the bosom of marvelous marine nature, aims to show the eternal connection of man with nature, despite the beast's instincts that awakens in the personality of society, and which are hostile to the natural nature. Also, marinist landscapes in the novel «The Lord of the Flies» fulfill the function of psychological perfection in the artistic process of creating complex children's characters, focusing on the climax of «dislocation» of the dialectic of the child's soul. Innovatively crafty is an arsenal of figurative and expressive means in the realm of landscape poetics, which operates an English writer in an artistically completed novel «The Lord of the Flies».